

UY XO'JALIGINING IQTISODIY HODISA VA JARAYONLAR BILAN ALOQASI VA UNING MAMLAKAT IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI

Berdiyev G'ayrat

Guliston davlat universiteti

ORCID: 0000-0001-5037-3452

gayratbek2207@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada uy xo'jaligining iqtisodiy hodisa va jarayonlar bilan aloqasi, shuningdek, uning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Uy xo'jaliklarining tejash va iste'mol xatti-harakatlarini tushuntiruvchi hayot sikli nazariyasi (Modigliani) va doimiy daromad gipotezasi (Fridman) kabi asosiy nazariyalar muhokama qilinadi. Jamg'arma stavkalariga ta'sir etuvchi omillar, jumladan, demografik o'zgarishlar, iqtisodiy o'sish, daromadlarning noaniqligi va foiz stavkalari tahlil qilinadi. Uy xo'jaliklarining moliyaviy qarorlarini shakllantirishda pensiya jamg'armalari, meros va davlat siyosatining roliga alohida e'tibor qaratilmoqda. Maqolada, shuningdek, fond bozorining faoliyati va uning uy xo'jaliklari bilan o'zaro aloqasi, shuningdek, texnologik va ijtimoiy o'zgarishlarning jamg'arma stavkalariga ta'siri masalalari ko'rib chiqiladi. Maqola jamg'armalar dinamikasini va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi rolini tushunish uchun tarixiy sharoit va zamonaviy iqtisodiy sharoitlarni hisobga olish muhimligini ta'kidlab yakunlanadi.

Kalit so'zlar: uy xo'jaliklari, jamg'armalar, hayot sikli nazariyasi, doimiy daromad, pensiya jamg'armalari, iqtisodiy o'sish, fond bozori, davlat siyosati.

СВЯЗЬ СЕКТОРА ДОМОХОЗЯЙСТВ С ЭКОНОМИЧЕСКИМИ СОБЫТИЯМИ И ПРОЦЕССАМИ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СТРАНЫ

Бердиев Гайрат

Гулистанский государственный университет

Аннотация. В данной статье исследуется связь сектора домохозяйств с экономическими событиями и процессами, а также его влияние на социально-экономическое развитие страны. Рассматриваются ключевые теории, такие как теория жизненного цикла (Модильяни) и гипотеза постоянного дохода (Фридман), которые объясняют поведение домохозяйств в отношении сбережений и потребления. Анализируются факторы, влияющие на уровень сбережений, включая демографические изменения, экономический рост, неопределенность доходов и процентные ставки. Особое внимание уделяется роли пенсионных накоплений, наследования и государственной политики в формировании финансовых решений домохозяйств. Статья также затрагивает вопросы функционирования фондового рынка и его взаимодействия с домохозяйствами, а также влияние технологических и социальных изменений на норму сбережений. В заключение подчеркивается важность учета исторического контекста и современных экономических условий для понимания динамики сбережений и их роли в экономическом развитии.

Ключевые слова: домохозяйства, сбережения, теория жизненного цикла, постоянный доход, пенсионные накопления, экономический рост, фондовый рынок, государственная политика.

THE RELATIONSHIP OF THE HOUSEHOLD SECTOR WITH ECONOMIC EVENTS AND PROCESSES AND ITS IMPACT ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Berdiev Gayrat
Gulistan State University

Abstract. *This article examines the relationship of the household sector with economic events and processes, as well as its influence on the socio-economic development of the country. It reviews key theories, such as the life cycle theory (Modigliani) and the permanent income hypothesis (Friedman), that explain the saving and consumption behavior of households. It analyzes factors influencing the saving rate, including demographic changes, economic growth, income uncertainty, and interest rates. Particular attention is paid to the role of pension savings, inheritance, and public policy in shaping household financial decisions. The article also touches upon the functioning of the stock market and its interaction with households, as well as the impact of technological and social changes on the saving rate. It concludes by emphasizing the importance of taking into account the historical context and contemporary economic conditions in understanding the dynamics of saving and its role in economic development.*

Keywords: households, savings, life cycle theory, permanent income, retirement savings, economic growth, stock market, public policy.

Kirish.

So'nggi o'n yilliklarda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishda uy xo'jaliklari sektorining o'rni tobora ortib bormoqda. Uy xo'jaliklari nafaqat iste'molchi, balki ishlab chiqaruvchi va investor sifatida ham iqtisodiy muhitga faol ta'sir ko'rsatadi (Modigliani va Brumberg, 1954; Friedman, 1957). Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar uchun aholining jamg'arma salohiyati va iste'mol odatlarini o'rganish makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega (Skinner, 1988).

Uy xo'jaliklari sektorining iqtisodiy tizimdagi ahamiyati turli nazariy yondashuvlarda ko'rib chiqilgan. Klassik yondashuvlardan biri bo'lgan Modilyani va Brumberg(1954) tomonidan ishlab chiqilgan "hayot tsikli nazariyasi" shaxslar butun hayotlari davomida o'z iste'molini va jamg'armasini qanday rejalashtirishini tushuntirib beradi. Boshqa yondashuv, Fridman tomonidan ishlab chiqilgan "doimiy daromad gipotezasi" bo'lib, u uy xo'jaliklarining iste'mol qarorlarini uzoq muddatli daromad kutishlariga asoslanishini ta'kidlaydi (Friedman, 1957). Zamonaviy tadqiqotlar esa bu ikki yondashuvni integratsiyalashga harakat qilmoqda, masalan, meros omili yoki kelajakdagi noaniqliklar hisobga olinadi (Zeldes, 1989).

Bugungi globallashuv sharoitida uy xo'jaliklari faqat iste'molchi emas, balki jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlarning faol ishtirokchisiga aylangan. Ularning moliyaviy xulq-atvori, sarmoya kiritish odatlari, kredit olish imkoniyatlari va jamg'arma darajasi nafaqat o'zining farovonligiga, balki butun iqtisodiy tizimning sog'lom ishlashiga bevosita ta'sir ko'rsatadi (Stiglitz va Weiss, 1981). Shu bois, uy xo'jaliklari sektorining iqtisodiy rivojlanishdagi rolini chuqur tahlil qilish zamonaviy iqtisodiy fan oldida turgan dolzarb masalalardan biridir.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi, birinchidan, uy xo'jaliklarining iste'mol va jamg'arma xatti-harakatlarining makroiqtisodiy o'sishdagi roli bilan bog'liq. Ikkinchidan, bu sektorning moliyaviy barqarorlik va ijtimoiy tenglikni ta'minlashdagi o'rnini aniqlash bilan izohlanadi. Uchinchi omil esa – zamonaviy global iqtisodiy beqarorlik sharoitida uy xo'jaliklari tomonidan qabul qilinayotgan moliyaviy qarorlarning iqtisodiy siyosatlariga qanday ta'sir qilishi bilan bog'liq (King, 1986; Skinner, 1988).

Tadqiqotning maqsadi – uy xo'jaliklari sektorining iqtisodiy jarayonlardagi ishtirokini nazariy va amaliy asosda tahlil qilish, ularning sarmoya, jamg'arma, kredit va iste'mol bilan bog'liq qarorlarining makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlashdir.

Bu orqali davlat moliyaviy siyosatining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi xulosalar chiqarilishi mumkin..

Adabiyotlar sharhi.

Uy xo'jaliklari iqtisodiyoti bugungi kunda zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarning markazida turibdi. Turli ilmiy yondashuvlar bu sektorni turli yo'nalishlarda tahlil qilgan: iste'mol xatti-harakatlari, jamg'arma qarorlari, merosni rejalashtirish, moliyaviy barqarorlik va kreditga kirish imkoniyatlari. Har bir nazariya muayyan iqtisodiy sharoit va demografik omillar bilan bog'liq holda o'ziga xos tushuntirish beradi.

Uy xo'jaliklari moliyaviy qarorlarini tushuntiruvchi eng mashhur nazariyalardan biri bu Modilyani va Brumberg tomonidan ishlab chiqilgan hayot tsikli gipotezasi (Life-Cycle Hypothesis) bo'lib, u odamlarda daromadlar butun hayot davomida farq qilganiga qaramay, ular iste'mollarini silliqlik (barqaror) tarzda olib borishga harakat qilishlarini ta'kidlaydi (Modigliani va Brumberg, 1954). Bu yondashuvga ko'ra, ish faoliyati yillarida odamlar ko'proq jamg'aradi, pensiya yillarida esa ushbu jamg'armalardan foydalanadi.

Mazkur nazariyani to'ldiruvchi va ba'zan muqobil yondashuv sifatida Fridmanning doimiy daromad gipotezasi (Permanent Income Hypothesis) taklif etilgan. Fridman (1957) ta'kidlashicha, uy xo'jaliklari o'zining joriy emas, balki uzoq muddatli kutilayotgan doimiy daromadiga asoslanib iste'mol qiladi. Shu sababli vaqtinchalik daromad o'zgarishlari jamg'armada aks etadi, ammo iste'molda sezilarli darajada o'zgarish qilmaydi.

So'nggi tadqiqotlarda bu ikki nazariya integratsiyalashga harakat qilinmoqda. Jumladan, meros qoldirish motivi, daromad va hayot davomiyligidagi noaniqliklar, kredit cheklavlari kabilar bu modelga qo'shilgan. Skinner (1988) va Zeldes (1989) o'z tadqiqotlarida uy xo'jaliklarining ehtiyotkorlik motivida (precautionary savings) jamg'arma yig'ishini tahlil qilgan. Ular daromadning kutilmagan o'zgarishlari, moliyaviy bozorlar noaniqligi va hayot davomiyligidagi noma'lumliklar fonida qo'shimcha jamg'arma qilish motivlarini isbotlaganlar.

Bundan tashqari, Stiglitz va Weiss (1981) uy xo'jaliklarining kreditga kirish imkoniyatlarini tahlil qilib, ma'lumotlar nomukammalligi tufayli moliyaviy institutlar kreditni rasyonlashga majbur bo'lishlarini ko'rsatgan. Bu holat past daromadli uy xo'jaliklarini moliyaviy rivojlanishdan chetda qoldiradi va ularning jamg'arma strategiyasini cheklaydi.

Uy xo'jaliklarining moliyaviy xulq-atvori faqat iqtisodiy omillar bilan emas, balki demografik va ijtimoiy omillar bilan ham belgilanadi. Masalan, aholi sonining o'sishi, keksayish jarayoni, jamiyatlardagi o'rta sinf ulushining ortishi uy xo'jaliklarining jamg'arma darajasiga bevosita ta'sir qiladi (King, 1986). Shu bilan birga, moliyaviy savodxonlik darajasi, texnologik rivojlanish, fond bozorlarining rivojlanishi ham uy xo'jaliklarining sarmoya qarorlariga ta'sir qiluvchi muhim omillardan hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, ilmiy adabiyotlarda uy xo'jaliklari sektorining iqtisodiy xatti-harakatlari turli nazariy yondashuvlar orqali yoritilgan bo'lsa-da, ularning integratsiyalashuvi va kontekstual tahlili hozirgi davrda muhim ilmiy yo'nalish bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar sharoitida bu sektorning tahlili iqtisodiy siyosatni takomillashtirishda katta ahamiyatga ega..

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda uy xo'jaliklari sektorining makroiqtisodiy jarayonlarga ta'sirini baholash uchun tizimli tahlil yondashuvi qo'llanildi. Asosiy e'tibor uy xo'jaliklarining daromad shakllanishi, iste'mol xatti-harakati, jamg'arma qarorlari va ularning iqtisodiy muhit bilan o'zaro aloqadorligiga qaratildi. Tahlil doirasida uy xo'jaliklarining moliyaviy xatti-harakatlarini tushuntiruvchi klassik nazariyalar – Modilyani-Brumbergning hayot tsikli gipotezasi va Fridmanning doimiy daromad gipotezasi – asosiy nazariy baza sifatida tanlandi.

Iqtisodiy-analitik tahlil jarayonida mualliflar tomonidan qator metodlar qo'llanildi. Birinchidan, kontent-analiz asosida uy xo'jaliklari faoliyatiga doir iqtisodiy, demografik va

ijtimoiy omillar tahlil qilindi. Bu usul orqali adabiyotlarda mavjud bo'lgan yondashuvlar, tarixiy va nazariy asoslar tizimlashtirildi. Ikkinchidan, komparativ yondashuv yordamida turli iqtisodiy nazariyalarning uy xo'jaliklari sektoriga oid qarashlari solishtirildi, ayniqsa sarmoya va jamg'arma motivlari nuqtai nazaridan. Uchinchidan, deduktiv tahlil asosida makroiqtisodiy qarorlarning makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri mantiqiy izchillikda tahlil qilindi.

Shuningdek, uy xo'jaliklari tomonidan qabul qilinadigan moliyaviy qarorlarning shakllanishida noaniqlik, iqtisodiy xavf va subyektiv kutishlar muhim o'rin tutishi hisobga olinib, ehtiyotkorlik (precautionary saving) modelining konseptual asoslari ham ko'rib chiqildi. Tadqiqotda zamonaviy makroiqtisodiy sharoitda jamg'arma xatti-harakatlariga ta'sir etuvchi omillar – aholining yoshi, iqtisodiy o'sish sur'atlari, inflyatsiya darajasi va kredit bozorlariga kirish imkoniyati – alohida e'tiborda bo'ldi. Shu maqsadda, strukturaviy yondashuv doirasida iqtisodiy faoliyat subyektlarining o'zaro munosabatlari diagramma orqali tasvirlandi va moliyaviy oqimlar harakati tushuntirildi.

Tadqiqotda empirik ma'lumotlar va statistik modellardan foydalanilmagan, ammo mavjud nazariyalar asosida uy xo'jaliklarining iqtisodiy xatti-harakatlariga taalluqli mantiqiy asoslangan ilmiy tahlil o'tkazilgan. Yakuniy xulosalar esa aynan shu nazariy yondashuvlarning uyg'unlashtirilgan natijasi sifatida ilgari surilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

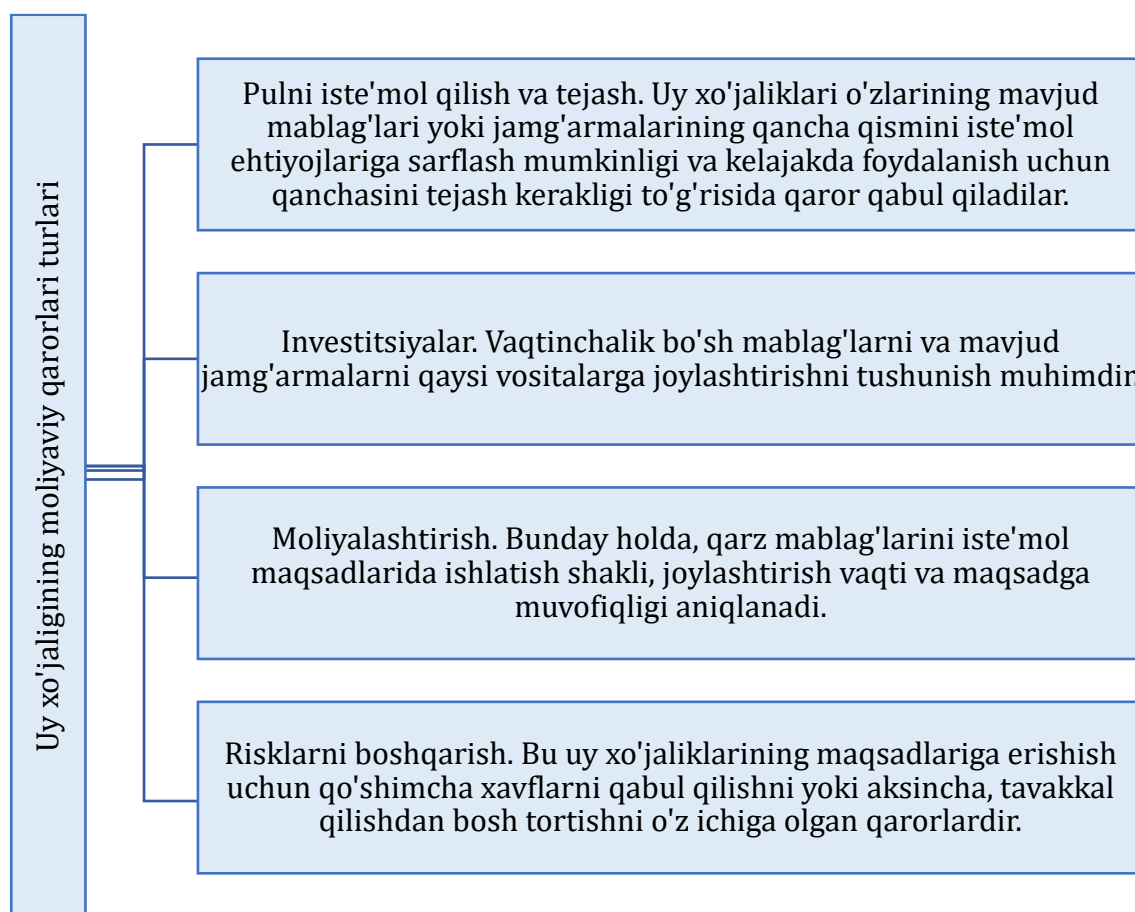
Iqtisodiy tizimlar, ijtimoiy institutlar va gumanitar fanlarning rivojlanishi bilan oila va oilaning iqtisodiy jarayondagi o'рни haqidagi g'oyalar tubdan o'zgardi. Demak, milliy iqtisodiyotning rivojlanish tarixini mustaqil fan sifatida ko'rib chiqmasdan turib uni o'rganish va rivojlantirish mumkin emas. Iqtisodiy rivojlanish kontseptsiyasi va uning boshqa tarmoqlar bilan o'zaro ta'siri turli nuqtai nazardan ijtimoiy o'zgarishlarni aks ettiradi. Tarixiy jihatdan tadbirkorlik tafakkuri oilaviy tadbirkorlik bo'linmalariga tashkil topgan odamlarning mavjudligidan kelib chiqqan. Har bir uyda ba'zi odamlar o'z ehtiyojlarini qondirish uchun juda ko'p resurslarni to'plashlari va ishlatishlari haqiqatdir. Ilgari "oila" so'zi "oila" so'zi bilan sinonim edi. Bu shuni anglatadiki, oila a'zolari oila qurish uchun qarindosh bo'lishlari shart emas. Har bir oilaning asosiy maqsadi resurslarni to'plash va oilaning turli ehtiyojlarini qondirishdir. "Oila" so'zi tushunchasi birinchi marta Qadimgi Yunonistonda paydo bo'lgan, faylasuf Ksenofont uni "uy xo'jaliklari moliyasi haqidagi fan" deb ta'riflagan. O'z faoliyatida u yosh avlodni tarbiyalash, rivojlantirish va boshqarish g'oyalari bilan qiziqadi. Sokrat uy biznesini boshqa biznes turi deb ham atagan. Shu paytdan boshlab mahalliy xo'jalik bilan dehqon xo'jaligi o'rtasida tafovut paydo bo'la boshladi. Mamlakat moliya tizimida moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning bir qator tamoyillari belgilangan. Oilalar tomonidan qabul qilinadigan muhim iqtisodiy qarorlar (1-rasm).

So'nggi o'n yilliklarda "ijtimoiy transfertlar" tushunchasi mashhur bo'lib, u mamlakat fuqarolariga bepul to'lovlarni nazarda tutadi. Uni uchta asosiy guruhga bo'lish mumkin. Birinchisi, ijtimoiy yordam bo'lib, u aholining eng zaif qatlamlari, masalan, ko'p oilalar va boshqa nafaqa oluvchilarning ehtiyojlarini baholashga asoslangan. Ikkinchi guruh ijtimoiy sug'urta bo'lib, fuqarolarni mehnat unumdorligini yo'qotish kabi turli ijtimoiy xavflardan himoya qiladi, shuningdek, tug'ilish, qarilik va ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar bilan bog'liq masalalarni o'z ichiga oladi. Uchinchi guruh milliy xavfsizlikni qamrab oladi va munosib turmush darajasini saqlashga qaratilgan.

1956 yilda Sovet Ittifoqining pensiya ta'minotini nazarda tutuvchi birinchi milliy pensiya qonuni qabul qilindi. 1990-yillardagi islohotlar jarayonida pensiyalarni kamaytirish va ish stajiga ega bo'lmagan holda pensiya olish imkoniyati kabi islohotlarni joriy etgan yangi qonunlar qabul qilindi.

Vaqt o'tishi bilan pensiya qonunchiligi yanada liberallashtirildi. 1993 yilda harbiy yordam ko'rsatishning maxsus qoidalarini belgilovchi qonun qabul qilindi. 2001 yildagi islohotlar davrida eski qonun yangi qonunchilik bazasi bilan almashtirildi va sug'urta pensiyalari endi

173-sonli Federal qonun va 166-sonli Federal qonun bilan tartibga solinadi. Pensiya davlat tomonidan moliyalashtiriladi.

1-rasm. Uy xo'jaligi moliyaviy qarorlarining turlari

Manba: muallif tomonidan Baygot (2005) asosida tuzilgan.

Ko'pgina mualliflarning fikriga ko'ra, uy xo'jaliklari kapitali oila a'zolarining moddiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish uchun moliyaviy aktivlarni ishlab chiqarish, aylanishi va ulardan foydalanishni o'z ichiga olgan iqtisodiy o'zaro ta'sirlar sifatida tavsiflanadi. Uning tarkibiga jamg'armalar, investitsiyalar va iste'mol kreditlari kiradi. Jamg'arma stavkalari ham uy xo'jaliklarining o'sishi va aholi yoshining o'zgarishi kabi demografik omillarga, ham inflyatsiya kabi iqtisodiy omillarga bog'liq (Browning, 1996). Misol uchun, umr ko'rish davomiyligining oshishi ko'pincha jamg'armalarning oshishiga olib keladi, chunki odamlar kelajakdagi xavfsizligini ta'minlash uchun ko'proq tejashga intiladi. Aksincha, jamiyatda keksa odamlarning ulushi oshgani sayin, keksa uy xo'jaliklari o'z jamg'armalarini kamaytirishi sababli umumiy jamg'arma darajasi pasayishi mumkin.

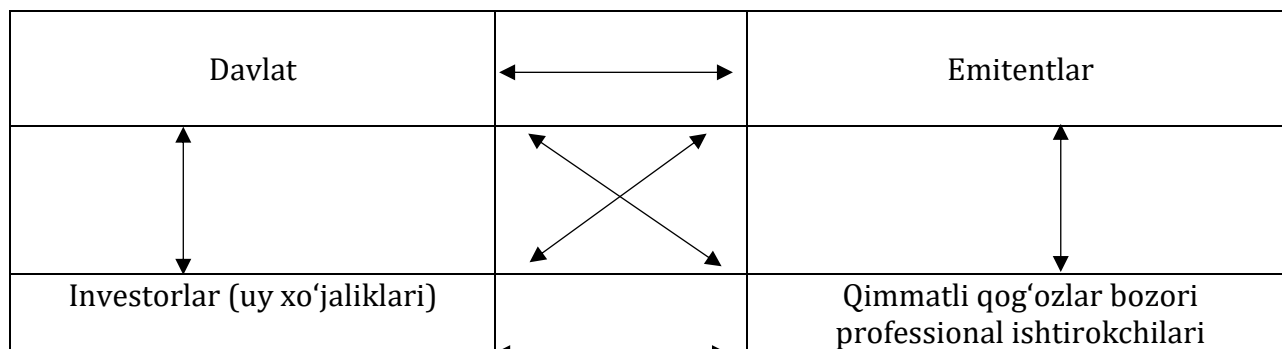
Agar iqtisodiy o'sish aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromadning oshishiga olib keladigan bo'lsa, bu jamg'arma darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu, ayniqsa, barcha yoshdagi odamlarning daromadlari bir vaqtning o'zida oshganida to'g'ri keladi. Iqtisodiyotning o'sib borishida meros ham muhim omil bo'lib, mulkdorlar daromadidan ko'ra ko'proq boyluk meros orqali o'tib ketsa, jami jamg'armalar ko'payishi mumkin (Mulligan, 2000).

Bundan tashqari, zamonaviy texnologik va turmush tarzidagi o'zgarishlar jamg'arma darajasiga ta'sir qilishi mumkin. Shunday qilib, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 1939 yildan keyin tug'ilgan amerikaliklar keksa avlodlarga qaraganda kamroq tejashadi.

Qimmatli qog'ozlar bozori uy xo'jaliklarining moliyaviy boshqaruvida muhim rol o'ynaydi. Ushbu bozorlarning rivojlanishi davlat investitsiyalarining ko'payishiga va mamlakatning umumiy iqtisodiy o'sishiga yordam berishi mumkin. Bozorlarning samarali

ishlashi turli manfaatdor tomonlar, masalan, hukumatlar, emitentlar, investorlar va qimmatli qog'ozlar bozori ishtirokchilari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni o'z ichiga olgan qoidalar bilan tartibga solinadi.

Ushbu mexanizmning eng oddiy diagrammasi 2-rasmda ko'rsatilgan.

2-rasm. Qimmatli qog'ozlar bozorining faoliyat ko'rsatish mexanizmi

Manba: muallif ishlanmasi.

Tadqiqot mualliflarining fikricha, bu yondashuv samarali va qo'llanilsa, birorta ham hayot (mamlakatlar, tadbirkorlar, oilalar, savdo hamkorlari) halok bo'lmasa, davlatlar oldida turgan eng dolzarb muammolarni hal qilishi mumkin. Bu muammoni hal qiladi. Buni hal qilish mumkin. Har bir jamiyatda ushbu tuzilma qoidalari bilan himoyalangan foydali sub'ektlar mavjud. Bunga erishish ayniqsa qiyin, chunki tashqi va ichki iqtisodiy va siyosiy sharoitlar doimo o'zgarib turadi, lekin bunday shart-sharoitlar doimo doimiy bo'lib turishini kutish mumkin emas. jarayon. Ishlamoqda. Hukumat strategiyasi. bozor.

Xizmat ko'rsatishning oddiy modeli omon qolish ham foydali o'zgaruvchi ekanligi haqidagi kontseptsiyaga asoslanadi (Ekshenbiyev, 2021).

Birinchidan, mamlakatning yalpi jamg'armalari aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromad darajasiga bog'liq emas. Xalqaro jamg'armalardagi farqlar xalqaro jamg'armalardagi farqlardan kelib chiqmaydi. Insonning xulq-atvori butun umri davomida bir xil bo'lib qolsa ham, uning jamg'armasi o'zgarishi mumkin.

Ikkinchidan, o'xshash xususiyatlarga ega bo'lgan mamlakatlar uchun jami jamg'armalar qanchalik yuqori bo'lsa, uzoq muddatli iqtisodiy o'sish sur'ati shunchalik yuqori bo'ladi. Biz hozirgacha muhokama qilgan oddiy modellar nazariyaga asoslangan va haqiqiy biznesga taalluqli emas. Uy xo'jaliklarining jamg'armalariga ta'sir qiluvchi boshqa omillarni ham hisobga olish kerak.

Hayotiy tsikl nazariyasi bugungi kunda uy-joy sektoridagi xatti-harakatlarga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan biznes xatti-harakatlarining bir qator haqiqiy modellarini aniqlashga imkon beradi. Bu noaniq iqtisodiy sharoitlar, noqulay iqtisodiy sharoitlar, daromadlar tengsizligi, majburiy hukumat va valyuta islohotlari. Inflyatsiya va siyosat o'zgarishlarining kredit olish imkoniyatiga ta'siri.

Uy xo'jaliklari yuqori iste'molchi bo'lgan iqtisodiyotda ularning hayot aylanishining har bir bosqichi ularning manfaatlari va afzalliklarini hisobga olgan holda, insoniy bo'lmagan va insoniy aktivlarni o'z ichiga olgan xarajatlarga tengdir (Kelajak moliyaviy jihatdan cheklangan). agar u biznesning umumiy qiymatiga ta'sir qilmasa, biznesning qiymati va u bilan bog'liq xavflardan tashqari. Darhaqiqat, ishlar unchalik yaxshi ketmadi. Normadan chetga chiqish ikki oqibatga olib keladi. Birinchisi, vaziyat hal bo'lgunga qadar uy xo'jaliklarini tejashga undash. Saqlash qobiliyatingiz cheklangan bo'lishi mumkin (Rahimov, 2021).

Diskontlash uy xo'jaliklarining iqtisodiy qarorlari bilan bog'liq noaniqlik bilan oqlanadi. Buning bir qancha sabablari bor. Birinchidan, uzoq umr ko'rishning noaniqligi haqida, agar siz meros qoldirmoqchi bo'lmasangiz ham, hayotingiz oxiriga bog'liq bo'lgan stsenariydan ko'ra ko'proq pul tejaysiz. Agar oila raqobatbardosh pensiya sug'urtasi bozoriga kirsa ham, hayot

aktivlarini taqsimlashning optimal tuzilmasi o'zgarishsiz qoladi. Jamg'arma qarorlari pulni umr ko'rish davomiyligi va pensiya huquqlari shaklida belgilaydi. Ikkinchidan, kelajakdagi foiz stavkalari bo'yicha noaniqlik. Rivojlanayotgan mamlakatlarda jamg'armalar ayniqsa yuqori (Skinner, 1988; Zeldes, 1989), uy xo'jaliklari aktivlariga bo'lgan talabni oshiradi. Jamg'arma odatda foiz stavkalariga bog'liq bo'lganligi sababli, aktivlarning kelajagi haqidagi noaniqlik ham xuddi shunday ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Likvidlik tanqisligi moliyaviy bozorlardagi pasayish bilan bog'liq. Iqtisodiyoti yaxshi mamlakatlarda ham bu quyidagi sabablarga ko'ra sodir bo'lishi mumkin: - jamg'armalarning daromadlilik darajasi qarz olish darajasidan past (King, 1986).

- Kredit olish imkoniyati insonga oid bo'lmagan aktivlarning qiymati yoki boshqa sifatlari asosida cheklangan. Bunday holda, og'ir iste'molchilar "ratsion" bo'lishi mumkin (Stiglitz va Weiss, 1981).

Likvidlik bo'lmasa, uy xo'jaliklari xarajatlarni muntazam daromadga aylantira olmaydilar va joriy daromadlariga qaytishga majbur bo'lishadi. Natijada, byudjet cheklovlari tejashni oshiradi. Ko'pgina rivojlanayotgan mamlakatlarda bo'lgani kabi, iste'mol kreditidan foydalanishni tartibga solishni bekor qilish qarz olish xarajatlarini kamaytirishi mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, siyosat imkoniyatlarni cheklaydigan ikkita omilga ta'sir qilishi mumkin. Bu oilalarning kredit olishini osonlashtirdi, investitsiya resurslari va daromadlarini oshirdi.

Xulosa va takliflar.

O'tkazilgan nazariy tahlillar uy xo'jaliklari sektorining milliy iqtisodiyotdagi rolini chuqur anglashga imkon berdi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, uy xo'jaliklari faqat iste'molchilar emas, balki faol jamg'aruvchilar, moliyaviy qarorlar qabul qiluvchi subyektlar sifatida ham iqtisodiy barqarorlikka sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Hayot tsikli nazariyasi va doimiy daromad gipotezasi asosida ularning iste'mol va jamg'arma xatti-harakatlari mantiqiy asoslantirildi. Ayniqsa, merosni rejalashtirish, ehtiyotkorlik motivlari, makroiqtisodiy noaniqliklar sharoitida sarmoya strategiyalarining shakllanishi muhim omil sifatida qayd etildi.

Shuningdek, tadqiqotda uy xo'jaliklarining moliyaviy qarorlariga bozor infratuzilmasi, kredit resurslariga kirish imkoniyati va makroiqtisodiy siyosat omillari kuchli ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. Bu esa iqtisodiy siyosat ishlab chiquvchilardan ushbu sektor xatti-harakatlariga sezgir yondashuvni talab etadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Uy xo'jaliklari sektorini iqtisodiy siyosatning faol subyekti sifatida tan olish va bu toifadagi agentlarning jamg'arma va sarmoya xatti-harakatlarini rag'batlantiruvchi mexanizmlarni ishlab chiqish lozim. Bu davlat byudjeti, soliq va kredit siyosatida inobatga olinishi kerak.

Moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish maqsadida uy xo'jaliklariga yo'naltirilgan maxsus dasturlar (treninglar, onlayn kurslar, interaktiv platformalar) orqali aholining uzoq muddatli moliyaviy rejalashtirish madaniyati shakllantirilishi zarur.

Kredit resurslariga kirishni soddalashtirish, ayniqsa kichik va o'rta daromadli uy xo'jaliklari uchun kafolatlangan mikromoliyalashtirish dasturlarini kengaytirish lozim. Bu jamg'arma hajmini oshirishga va moliyaviy barqarorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Uy xo'jaliklari faoliyatiga doir statistik axborotlar bazasini kengaytirish va aniqlashtirish, shu orqali ilmiy asoslangan tahlillarni chuqurlashtirish imkoniyatini yaratadi. Bu borada milliy statistika tizimi va xalqaro institutlar o'rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega.

Jamg'arma motivlarini kuchaytirish uchun fiskal rag'batlar tizimini joriy etish, ya'ni soliq imtiyozlari, pensiya jamg'armalariga davlat subsidiyalari, fond bozorlariga kirishni yengillashtirish kabi choralarni ko'rish maqsadga muvofiqdir.

Ushbu takliflar uy xo'jaliklari sektorining iqtisodiy faolligini oshirishga, aholining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga va mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy o'sish sur'atlarini qo'llab-quvvatlashga xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar/Литература/References:

Baigot, M. S. (2005). Printsipy i mekhanizmy formirovaniya vneshnetorgovykh otnosheniy v ramkakh regionalnoy ekonomicheskoy integratsii [Principles and mechanisms of forming foreign trade relations within regional economic integration]. *Problemy ekonomiki*, 3-11.

Browning, M., & Lusardi, A. (1996). Household saving: Micro theories and micro facts. *Journal of Economic Literature*, 34(4), 1797-1855. <https://doi.org/10.1257/jel.34.4.1797>.

Ekshembiev, R. S. (2021). Personalnye finansy v finansovoy sisteme gosudarstva [Personal finance in the state financial system]. Magistr.

Friedman, M. (1957). *A theory of the consumption function*. Princeton University Press.

King, R. G. (1986). On the economics of savings: Neoclassical and Keynesian perspectives. *Quarterly Journal of Economics*, 101(3), 597-618.

Modigliani, F., & Brumberg, R. (1954). Utility analysis and the consumption function: An interpretation of cross-section data. In K. K. Kurihara (Ed.), *Post-Keynesian economics* (pp. 388-436). Rutgers University Press.

Mulligan, C. B., & Sala-i-Martin, X. (2000). Social security and household capital accumulation: New microeconomic evidence. *Review of Economics and Statistics*, 82(2), 212-235. <https://doi.org/10.1162/003465300558732>.

Rahimov, U., & Karimov, N. (2021). Household financial behavior in transition economies: Evidence from Uzbekistan. *Central Asian Economic Review*, 15(2), 45-67. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3892745>.

Skinner, J. (1988). Risky income, life cycle consumption, and precautionary savings. *Journal of Monetary Economics*, 22(2), 237-255. [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(88\)90018-5](https://doi.org/10.1016/0304-3932(88)90018-5).

Stiglitz, J. E., & Weiss, A. (1981). Credit rationing in markets with imperfect information. *American Economic Review*, 71(3), 393-410.

Zeldes, S. P. (1989). Consumption and liquidity constraints: An empirical investigation. *Journal of Political Economy*, 97(2), 305-346. <https://doi.org/10.1086/261605>.